

A Jövő látogatója.

Komplex interdiszciplináris és készségfejlesztő múzeumpedagógiai foglalkozás a JPM Modern Magyar Képtárában

HOFFMANNÉ TOLDI ILDIKÓ – SOMODY-VADVÁRI KATALIN

Janus Pannonius Múzeum, Múzeumpedagógiai Osztály
7621 Pécs, Káptalan u. 5.
e-mail: toldildi@gmail.com, vadvari.katalin@gmail.com

Rezümé: Kamaszoknak készített foglalkozásunkon a festmények felé irányuló figyelem attitűdje a tudatosság és ösztönösség párhuzamossága kerül fókuszba. A foglalkozások helyszíne a pécsi Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtárában állandó kiállítása.

Programunk során arra a kérdésre keressük a választ, hogy a „Lázadás” fogalom mai kortárs értelmezései miként jelennek meg a századfordulón alkotó művészek életében. Megmutatjuk, hogy a destruktív érzések miként alakíthatók át konstruktív működéssé.

A multidiszciplináris múzeumpedagógiai foglalkozás (művészettörténet, irodalom, zene, rajz, történelem, dráma) a gardneri differenciált metodikája mentén történik. Meghatározó élményt adnak a festmények mellett a múzeum biztosította viselet-másolatok, szövegdokumentáció másolatok, az eredetivel és igazival való találkozás a múlt és a jelen egy pillanatban való sűrítettsége.

A foglalkozás teremtette miliő lehetőséget teremt a diákok számára, hogy életkori helyzetükre reflektáló dilemma helyzetekkel találkozzanak.

Kulcsszavak: attitűdváltás, megváltozott figyelem, újszerű foglalkozásmátrix, többszörös intelligenciák, tanulási területek, tapasztalati tanulás

The Visitor of the Future. A complex interdisciplinary and skill-building museum educational session at the JPM Modern Hungarian Gallery.

Summary: Our museum education workshop for teenagers is focused on the conscious and instinctive aspects of the reception of artworks. The workshops are held in the permanent exhibition of the Modern Hungarian Gallery of the Janus Pannonius Museum in Pécs.

Our program is aimed to explore how contemporary interpretations of the concept of „rebellion” appear in the lives of artists at the turn of the 19th-20th century.

We show how destructive emotions can be transformed into constructive actions. In addition to the paintings, replicas of historical costumes and copies of documents also have evocative effect, creating the experience of an encounter between

the past and the present world.

The multidisciplinary museum education program (covering art history, literature, music, drawing, history and drama) is carried out according to Gardner's differentiated methodology.

The unique atmosphere of the workshops provides an opportunity for students to face dilemmas typical of their age group.

Keywords: *attitude change, changed attention, novel occupational matrix, multiple intelligences, learning areas, experiential learning*

Bevezető

A pécsi Janus Pannonius Múzeum (JPM) múzeumpedagógiai osztálya 2022–23-ban egy attitűdváltó folyamatot indított el programjai szervezése és fejlesztése során. Az attitűdváltást az indokolta, hogy a 2020-as évekre a minden korosztály számára elérhető internetkultúra az olvasási, művelődési, kommunikációs szokásokat átjárta és átírta. A jövő látogatója megváltozott figyelem-koncentrációs képességgel él, egyre intenzívebben növekvő számban vannak közöttük tanulási nehézséggel élő fiatalok. A változást ezen kívül támogatta, hogy 2022-ban megszületett az ICOM új múzeum definíciója:

„A múzeum a társadalom szolgálatában álló nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyilvánosság számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.”

Az új definícióra alapozva a múzeumpedagógiai koncepcióknak fiatalokra, felnőttekre és idős látogatókra egyaránt vonatkozó új fókuszai születtek meg.

A JPM kiállításai a múzeumpedagógiai foglalkozásokon nonformális tanulási térre alakultak át, ahol megvalósul a nyitottság, a személyesség, a reflektív tanulás és az élmény közös, egyidejű jelenléte.

Fejlesztéseink során arra keressük a választ, hogy a 21. századi gyermek- és felnőttkori tanulás miként támogatható múzeumi tartalmakkal; hogy kiállításainkban az EREDETIVEL és IGAZIVAL való találkozás, a múlt és a jelen egy pillanatban való sűrítettsége hogyan támogathatja a figyelmet, a memorizálást, és a kreativitást.

Fejlesztésünk fontos állomása volt 2023-ban a Janus Pannonius Múzeum Múzeumpedagógiai Osztálya munkatársainak és a Pécsi Művészeti Gimnázium egy tanárának és tanulóinak közös gondolkodásából született innovatív projekt. A program célja az volt, hogy a diákok a gyakorlati és elméleti órákon szerzett ismereteiket, a műalkotásokkal való találkozást ne izoláltan, ne nyomtatott vagy digitális formában, hanem a festményeket élőben szemlélve, megismerve, vizsgálva gazdagíthassák tudásukat és személyiségüket.

A végső cél a szakmai tapasztalatok közös értékelése alapján a középiskolások széles körű bevonása a múzeumok világába, az érzelmi kapcsolódás segítése a műalkotásokhoz, a kamaszok személyiségfejlesztésének segítése művészetterápiás eszközökkel, az egész életen keresztül való tanulás vágyának megteremtése a művészet eszközeivel.

Kérdésfeltevésünk programunk elején:

Létrehozható-e olyan foglalkozásszerkezet és olyan foglalkozáselemekből álló mátrix, amely kellően rugalmas ahhoz, hogy a mindenkor betérő kamasz látogatócsoport számára vonzó és figyelmet fenntartó foglalkozást teremtsen, ugyanakkor kellően keretet adó ahhoz, hogy a Modern Magyar Képtár értékei ne tűnjenek el a foglalkozás élményeinek sokaságában?

A foglalkozásszerkezet létrehozásához elengedhetetlen volt megvizsgálni, hogy miként működik ma az a diák generáció, amelyet szeretnénk bevonítani a következő évtizedekben a múzeumainkba.

Milyen változások tapasztalhatóak a működésükben?

Gyengülő mozgás mobilitás, a beszédészlelés zavara, egyre rövidülő figyelem. A végrehajtó funkciók közül változik a kontrollfunkció (gátlás, késleltetésnek való ellenállás, eltérő ingerek kizárása, figyelem); a munkamemória: információk szem előtt tartása és információk felhasználása a problémák megoldásánál. Változik a kognitív rugalmasságuk: a szabályokhoz és a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodás. Kialakul egy állandó ingerkeresés, aminek a hátterében az állandó örömkeresés húzódik. De az örömről tudjuk, hogy az a tanulás és a befogadás motorja is. Az örömet pedig agyi hormonok termelődése okozza.

„Az egyik legfontosabb ilyen neurotranszmitter, a dopamin fő feladata a túlélés biztosítása. Ez az agyi hormonnaként is működő anyag örömmel jutalmaz, ha olyasmint teszünk, amitől életben maradunk. Ilyen az evés, ivás, biztonság, szex, és magasabb rendű organizmusok esetében a tapasztalatszerzés, vagyis a tanulás. Nem, nem a biflázás, hanem a természetes tanulás, a játék, az izgalom, az érdekesség, sőt a kockázat is bekerül a dopamin által jutalmazott élmények listájába. Az aktivitás és a siker is „boldogsághormont” termel. A társas lények esetén pedig a társas megerősítés, vagyis a csoport normáihoz való alkalmazkodás, a társas megfelelés szintén a listán van.”¹

Milyen legyen az a foglalkozás, amely kellően intenzív és befogadó a növekvő atipikus módon működő diákok foglalkoztatására is felkészült? A mi válaszuk Howard Gardner többszörös intelligenciaelméletén alapuló foglalkozásszerkezet megteremtése.

„Első többszörös intelligenciákról szóló művében Gardner (1983) hét intelligenciát különböztet meg: verbális, logikai-matematikai, térbeli, zenei, kinetikus, interperszonális és intraperszonális intelligenciákat. Későbbi műveiben (Gardner, 1999, 2006a, 2006b) már egy nyolcadik, a környezeti, illetve egy nyolc és feledik, egzisztenciális intelligenciáról is olvashatunk (utóbbi nem felel meg mind a nyolc általa felállított kritériumnak, így nem definiálható intelligenciaként). Feltételezése szerint ezekben mindenki elér egy bizonyos szintet, csak a szintek mértékét és mintázatát tekintve különbözünk egymástól. Az egyes intelligenciák nem egymást kölcsönösen kizáróak, hanem egymással összhangban hatnak. Az intelligencia Gardner-féle értelmezésének társadalmi hozadéka, hogy optimális esetben – amennyiben mindenki saját intelligencia profiljának megfelelő képzésben részesül – minden egyes individuum saját erősségeinek maximumával támogathatja közösségét.”²

A feladatunk „mindössze” annyi volt, hogy minden gardneri intelligenciátípust megkínáljunk a foglalkozásaink folyamán olyan helyzettel, amelyben erősségei maximumával tud jelen lenni. Eszközeinket a drámapedagógia, a kooperatív és konstruktív pedagógia tárából vettük. Intenzív visszatérő eszközünk volt a szerepjáték. A szerepjáték és szerepfogadás dinamika és módszer felhasználása a múzeumi befogadásban még újszerű eszköz. Arra épít, hogy tapasztalataink alapján, ha a diák saját személyében nem is, de egy szerepben igent mond a közös munkára.

¹ GYARMATHY 2019, 112–121.

² DEZSŐ 2014, 4.

Projektünkben ötvöztük a gardneri többszörös intelligenciáknak megfelelő módszereket és a Kolb-féle folyamatmodellt. Gardner többszörös intelligenciaelmélete nagyszerű lehetőség a differenciált foglalkozásszervezésre. A differenciálás nem a szellemi képességek szerinti, hanem az intelligenciatípusok szerinti.³ David A. Kolb amerikai szociálpszichológus pedig a tapasztalati tanulás elméletében ötvözi a 20. század meghatározó jelentőségű tanuláselméleti irányzatait (Kurt Lewin, Jean Piaget, Carl Rogers stb.).

A tanulás folyamat-jellegét hangsúlyozta, mely folyamat nemcsak új ismeretek elsajátításából áll, hanem mindig újratanulás is; a tanuló meglévő tudását, előzetes tapasztalatait előhívva dolgozza fel az új ismereteket, átalakítja, integrálja azt.

A fentiek alapján a tanulási folyamat négy, ciklikusan ismétlődő szakaszra osztható: A konkrét tapasztalat felől indulunk el a reflektív megfigyelés felé, onnan az absztrakció, vagyis az élmények átalakulása felé mozdulunk, majd következik az ismeretek új helyzetben való alkalmazása.

Bárd Edit és kollégái kidolgoztak a 4 tanulási stílusra jellemző múzeumlátogatási befogadási szokásokat, motivációkat, aktivitásokat. A tanulási folyamat, valamint a tanulási stílusok figyelembevétele szintén inspiráló foglalkozásszerkezetet biztosított az egyes foglalkozások tervezésénél. A különböző tanulási stílusú látogatók motivációit figyelembe véve foglalkozásaink összeállításában az alábbi fókuszok nálunk is jelen voltak:

- Emberek és fantázia
- Intellektuális kihívás
- Próbáld ki a gyakorlatban!
- Találd meg a helyes választ! Vajon mi történik? Próbáld ki!⁴

A fenti elméletek és módszertani eszköztár birtokában a következőképp alakult a programunk.

Miként működik a fenti elmélet a gyakorlatban?

Lázadás a Nyolcakkal

Múzeumpedagógiai foglalkozás a Modern Magyar Képtárban.
Időtartam 90 perc, ajánlott korosztály 7-8. osztály
Foglalkozásunk az első 5 teremben zajlik.

1909-ben forradalmi művészcsoporthoz született Magyarországon. Elsőként állt a közönség elé egy olyan fiatal művészek alkotta csoport, melynek munkássága szervesen illeszkedett a legmodernebb nemzetközi irányzatokba. Lázadás – formabontás – új formák keresése – építés témáit dolgozzuk fel a múzeumpedagógiai foglalkozáson. Van-e közös az ő lázadásuk és a mai kamasz fiatalok lázadása között? A válaszkeresés útja, hogy a festményeken, irodalmi és zenei műalkotásokon, valamint a saját tapasztalataikon keresztül eljutunk a saját lázadásainkhoz.

A Lázadás a Nyolcakkal című múzeumpedagógiai foglalkozásunkban a „Ráhangolás” fázisában a jelenlévő látogatókat először drámapedagógiai gyakorlatokkal kapcsolatba hozzuk önmagukkal, egymással, majd a társaikkal. A játékok és gyakorlatok

³ DEZSŐ 2015.

⁴ BARD 2015, 36–38.

segítségét nyújtanak egyéni motivációjuk felkeltésében, fizikai, érzelmi-mentális és kognitív szinten egyaránt előkészít a közös munkára. A Ráhangolás célja a személyiségformálás, a kapcsolatfelvétel, a kapcsolattartás, a közlés megkönnyítése. Valamint ebben a szakaszban történik meg a közgyűjtemény fogalmának a tudatosítása, és a kiállított értékekre és azok védelmére való figyelemfelhívás.



1. Kép:
Ráhangolás 1.

Ráhangolás tanulási területei

- együttműködés, fantázia, koncentráció,
- testi kifejezés, térhasználat, sűrités (lényeglátás és lényegkiemelés),
- bizalom fejlesztése, bátorítás,
- a beszédészlelés, a beszédértés, és a beszédprodukciónak a fejlesztése,
- szenzomotoros koordináció.

Ezzel megteremtettük azt a belépési helyzetet, amely alkalmassá tette a diákokat gondjaik és hétköznapjaik elengedésére és a műalkotásokkal való találkozásra.

A „Jelentésteremtés” fázisában múzeumpedagógus vezetésével elindul a kiállítás megtekintése. Ebben a szakaszban szerepjátékra hívjuk őket. A szerepajánlatunk, hogy helyezkedjenek bele a századfordulón működő Nemzeti Szalon aktuális kiállítására műveket válogató zsűri bőrébe. - A Nemzeti Szalon a magyar képzőművészek és műpártolók egyesülete volt, melynek tagjai a hivatalos művészetpolitikával elégedetlen képzőművészek voltak. - A kurátor dolga itt és most kiszavazni a neki nem tetsző alkotásokat. Minden „kurátor” egy műalkotást szavazhatott ki.

Az egyéni szavazást csoportos vitajáték követi, melynek célja a döntés. Eközben a látott festményekről kell véleményt alkotni és azokat kimondani. Ebben a munkában a múzeumpedagógus szempontokkal vezet, támogatja a vitát.

Ilyen szempontok lehetnek:

- a műalkotás témája
- színhasználat
- kompozíció
- hangulat
- technikai kivitelezés

A belső élmények és vélemények megosztása egyre mélyebbé teszi a festményekre és az önmagunkra irányuló figyelmet.

A tapasztalatok tükrében folyamatosan apró változtatásokat vezettünk be a foglalkozáson. Ilyen volt például az is, hogy a többség megvétózhatta egy zsűritag (diák-társuk, tanáruk) döntését, amellyel nem értett egyet. Többségi szavazást tettünk lehetővé, ha nagyon eltértek a vélemények egy-egy kiszavazott műalkotás esetében. Alkalmat adtunk a meggyőzésre, ami egy valós zsűrizés folyamán is megtörténik.

A vitát a Nyolcak művészcsoport termében zárjuk le. Ahová megérkezik – egy közben (a diákok közül) századfordulós viseletmáslatba öltöztetett – két pesti polgár. Ezzel új játék veszi kezdetét: a korabeli kiállítás látogatók belső gondolatainak előhívása következik. Ebben a fázisban szempontok, ítéletek, érzések kerülnek felszínre. A kor miliójét a festmények mellett elhangzó Ady versekkel, párizsi anekdotákkal és Bartók zenéjével mélyítjük.



1. Kép:
Csoportmunka

Hogy az elhangzottakat pontosítsuk és hitelesítsük, kézbe adunk olyan folyóirat másolatokat, melyekben a Nyolcak kiállításaihoz készült kritikákat és karikatúrákat tartalmaznak. Ezekből kiderül a kor elutasítása. Ezzel teremtjük meg azt a kíváncsiságot, amire felelet a záró programelemünk, melyben 8 kiscsoportban az alkotókról szóló tudásszerzés és tudásmegosztás történik.

Minden csoport (2-3 fő) megkapja egy művész fotóját a Nyolcak tagjai közül, amelyek a hátoldalán érdekes információkat talál az adott személyről. A feladat, hogy válasszanak ki 2 olyan információt az adott művészből, amelyet megosztanak a többiekkel. Izgalmas, hogy ki mit talál fontosnak közölni a társaival. A személyekhez közben kötjük a kiállításban megtalálható műalkotásaikat, amelyre szintén lehet reflektálni.

Jelentésteremtés tanulási területei

1. Vitajáték

- növeli a tanulók motivációját, érdeklődését az adott tananyag iránt
- vitában a tanulók viszonylag nagyfokú önállóságot élveznek, a pedagógus a háttérből irányítja a vita menetét
- A jól szervezett vitában a kérdéseket, véleményeket a tanulók egymáshoz, és nem a pedagógushoz intézik, a résztvevők egyenrangúak.

2. A szerepjátékhoz kötött tanulás az egyik legintenzívebb tanulási folyamat. Miért? Játék közben a szerepben lévő:

- tapasztalati tanulás folyamatában van,
- mozgás, érzelmek, kötetlen nyelvhasználat jellemzi a működésmódját,
- az átélés révén elvonatkoztat,
- felfedezi az összefüggéseket,
- induktív gondolatmenettel hoz létre új ismeretet,
- problémaközpontú, így nincs előre megemésztve a tudás,
- nincs előre megadva a biztos válasz,
- önmaguk kezdeményeznek,
- a nonverbalitás, az érzelem, mozgás a megnyilatkozás elengedhetetlen része
- egymástól tanulnak,
- egymásnak magyaráznak,
- modellt nyújtanak,
- különböző nézőpontokat vehetnek fel,
- mélyebb belátásra tesznek szert.

A fenti tevékenységek egy organikus folyamatban egyszerre működnek, így hozva létre komplex tanulási helyzetet.

3. korabeli dokumentummásolatok kézbe adása

- Hitelesíti és pontosítja az elhangzottakat,
- lehetőséget teremt más művészeti ágak, tudományterületek megjelenítésére: irodalom, kritikátörténet

4. kiscsoportos tudásszerzés

- aktív tanulás
- aktív olvasás
- a közös tudásháló előhívása

A foglalkozás *reflexiós* részében két programelem közül választottunk, a csoport irányultsága, érdeklődése, motivációja alapján.

1. Frontális munkában kimondatik a saját véleményük az „ellenállás”, „művészet üldözése”, „üldöztetés, harc az alkotó munkával” témákban.
2. Kreatív módon keressük a műalkotásokkal való kapcsolódás lehetőségeit: „terjeszd ki a képet, lépj bele, légy része az alkotásnak”.



3. a Kép:
Kapcsolódás Kernstokhoz

Reflexió tanulási területei:

- a gondolatcsere folyamatával aktívan alakítják gondolkodásuk elméleti keretét,
- gondolataikat saját nyelvükön fogalmazzák (az elmélyült megértés személyes dolog),
- a megértés és a memorizálás maradandóbb, ha saját kontextuális keretükbe helyezik a megszerzett tudást, ezzel megszilárdítják az újonnan szerzett ismereteket.

A reflexió után egy kötetlen és szabad időtöltés kezdődik a Modern Magyar Képtár többi termében. Ebben a szakaszban a múzeumpedagógusok a csoporttal maradnak, és a felmerülő kérdésekre választ adnak. Az a tapasztalatunk, hogy a foglalkozás után – akár az ott tanult szempontok mentén – akarnak, mernek és tudnak kérdezni a diákok.

Foglalkozásaink tapasztalata, hogy sikerült egy olyan programot kidolgoznunk, ahol a megszerzett tudás a közös tevékenységből, átélésből származik. Ahol egyaránt fontos, hogy mi történik velünk, és hogy mit kezdünk a történésekkel. Ezzel reflektálva az ICOM definícióra: „*változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.*”

A JPM múzeumpedagógiai osztálya jelenleg is folyamatosan fejleszti meglévő foglalkozásait a fent bemutatott interdiszciplinaritás és differenciálás mentén. Szeretnénk olyan másodlagos tanulási térré válni, amely a város és a régió lakosságának állandó korszerű időtöltést nyújt az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.

Felhasznált irodalom:

- BÁRD E.* 2015: Múzeum – az élményszerű tanulás helyszíne. A múzeumpedagógia jelene és lehetőségei. PhD disszertáció. Budapest, 2015.
- DEZSŐ R. A.* 2014: Bevezető. In: Dezső R. A. (szerk.): Differenciált tanulásszervezés a többszörös intelligenciák elméletének alkalmazásával. Pécs, 2014, 3–7.
- DEZSŐ R. A.* 2015: A diverzitás lehetséges elméleti keretei a neveléstudományokban. *Autonómia és felelősség* 1 (2015) 32–44.
- GYARMATHY É.* 2019: Öröm és boldogság. *Új Pedagógiai Szemle* 9–10 (2019) 112–121.